

Инструменти и подходи за наблюдение на радикализацията и екстремизма

Росица Джекова

Координатор, Програма Сигурност, ЦИД

28 февруари 2017

Радикализация и екстремизъм: заплахи и рискове

Външни

- Дейност на международни терористични организации
- Преминаващи чуждестранни терористични бойци; незаконна миграция

Вътрешни

- Прозелитизъм и приемане на салафитски интерпретации на Исляма
- Логистична подкрепа за чуждестранни бойци
- Крайнодясни движения и групи (рекрутиране сред младите, паравоенни патрули, нападения)

Основни понятия (1)

- **Радикализацията** е процес, при който се достига до крайност на мненията, възгледите, вярванията и идеологиите до степен на яростно отхвърляне на алтернативни на проповядваните идеи; готовност за налагане на собствените възгледи и принципи над тези на останалата част от обществото чрез отхвърляне на конституционните устои на демокрацията.
- **Екстремизъм** - обществен феномен на доведени до крайност идеи и възгледи, отхвърлящи общоприетите основни ценности и принципи на демокрацията и човешките права.
  - Идеология, проповядваща **расово, национално, етническо или религиозно превъзходство**.
- **Насилствен екстремизъм** - насърчаване, подкрепа и извършване на идеологически мотивирано насилие, за постигане на идеологически цели.

Основни понятия (2)

- **Тероризъм** е всяко деяние с криминален характер, съпроводено с акт на насилие, което чрез преднамерено застрашаване на безопасността и живота на гражданите, както и на важни инфраструктурни обекти, има за цел да създаде страх и несигурност в обществото и да дестабилизира институциите като средство за постигане на конкретни политически и идеологически цели.

Ислямистка радикализация

- **Процес** на приемане идеите на ислямизма и джихадизма
- **Ислямизмът** като социален, правен и политически кодекс на поведение, нужда от промяна на обществения ред (мирен или насилствен)
- **Войнстващ джихадизъм** (отстояване на вярата, насието като законен метод, въоръжена борба срещу враговете на исляма и „неверниците“)
- **Еволюция в проявления и организационна структура**
  - Децентрализирани, високо мобилни мрежи, автономни клетки, конвертити, мигранти
  - Чуждестранни бойци; атаки в Европа
  - Пропаганда и рекрутиране чрез социални мрежи
  - Индивидуалната радикализация (трудно профилиране)

Крайнодясна радикализация

Идеи

- расизъм
- ксенофобия
- ултранационализъм
- етноплюрализъм
- противопоставяне на либералната демокрация
- антиислямизъм
- антисистемни и антиконституционни идеи

Актьори

- партии
- регистрирани екстремистки организации
- неформални мрежи
- скинхед банди
- антимигрантски активисти
- паравоенни групи
- неонацистки терористични клетки

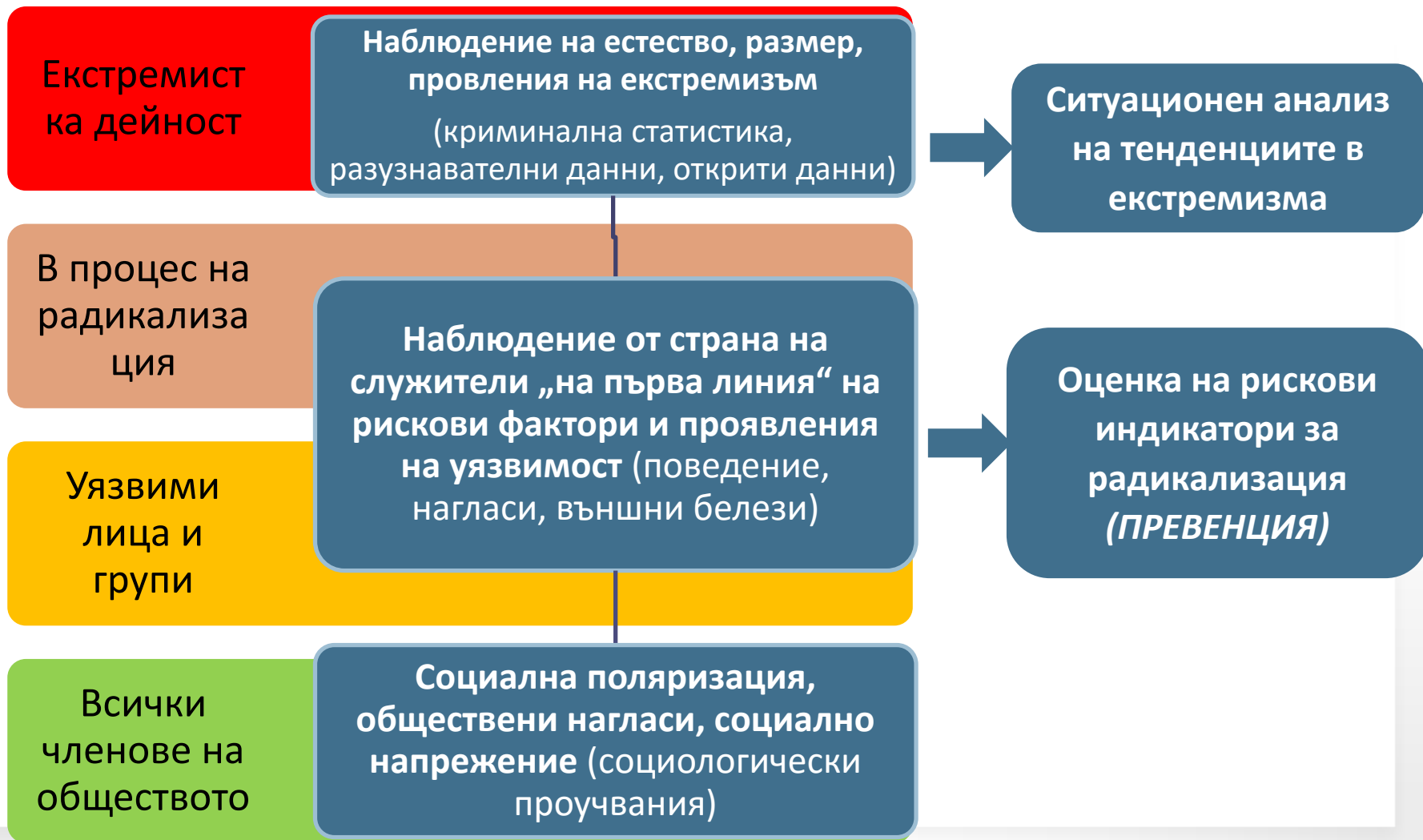
Проявления

- престъпления от омраза
- вандализъм и хулиганство
- протести, шествия
- пропаганда в интернет
- нападения, палежи
- смъртоносни атаки

Политики и мерки за противодействие

- *Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма 2015-2020*
- **Наказателно-правна рамка (НК)**; законопроект за противодействие на тероризма; политики за сигурност
- Недостатъчно **разбиране за радикализацията** сред държавните институции и служителите на първа линия, включително за първопричини, фактори, рискове проявления и обхват
- Нужда от **превенционни мерки и програми**, базирани на обективни данни за нива и разпространение на радикализация и **ранно разпознаване**
- Нужда от **ангажиране на различни актьори/институции**

Инструменти за наблюдение

Ситуационна оценка на тенденциите в екстремизма

Ситуационна оценка – същност и цели

- **Същност**: систематичен мониторинг и анализ на данни за престъпления от екстремистки характер, актьори (движения, организации), ниво на обществена подкрепа
  - Изготвяне на **годишен ситуационен доклад**
  - Оценка на националната заплаха
  - Анализ на тенденции по **теми от интерес** (ляв и десен екстремизъм, религиозен и др.)
- **Източници**: криминална статистика, разузнавателни данни, оперативна информация, данни от открити източници (медии, интернет), представителни проучвания (виктимизация, нагласи)
- **Цели**: стратегическо и оперативно планиране на политики и интервенции по противодействие, разгръщане на силите

Основни индикатори за ситуационна оценка

Национална картина на заплахата

Активна заплаха

Висок риск

Потенциален
риск

1.
Престъпни
деяни
(разпростр
анение)

2.
Престъпле
ния
(естество)

3.
Действия/
значими
прояви
(разпростра
нение)

4.
Действия/
значими
прояви
(естество)

5. Подкрепа и
одобрение
сред
обществото

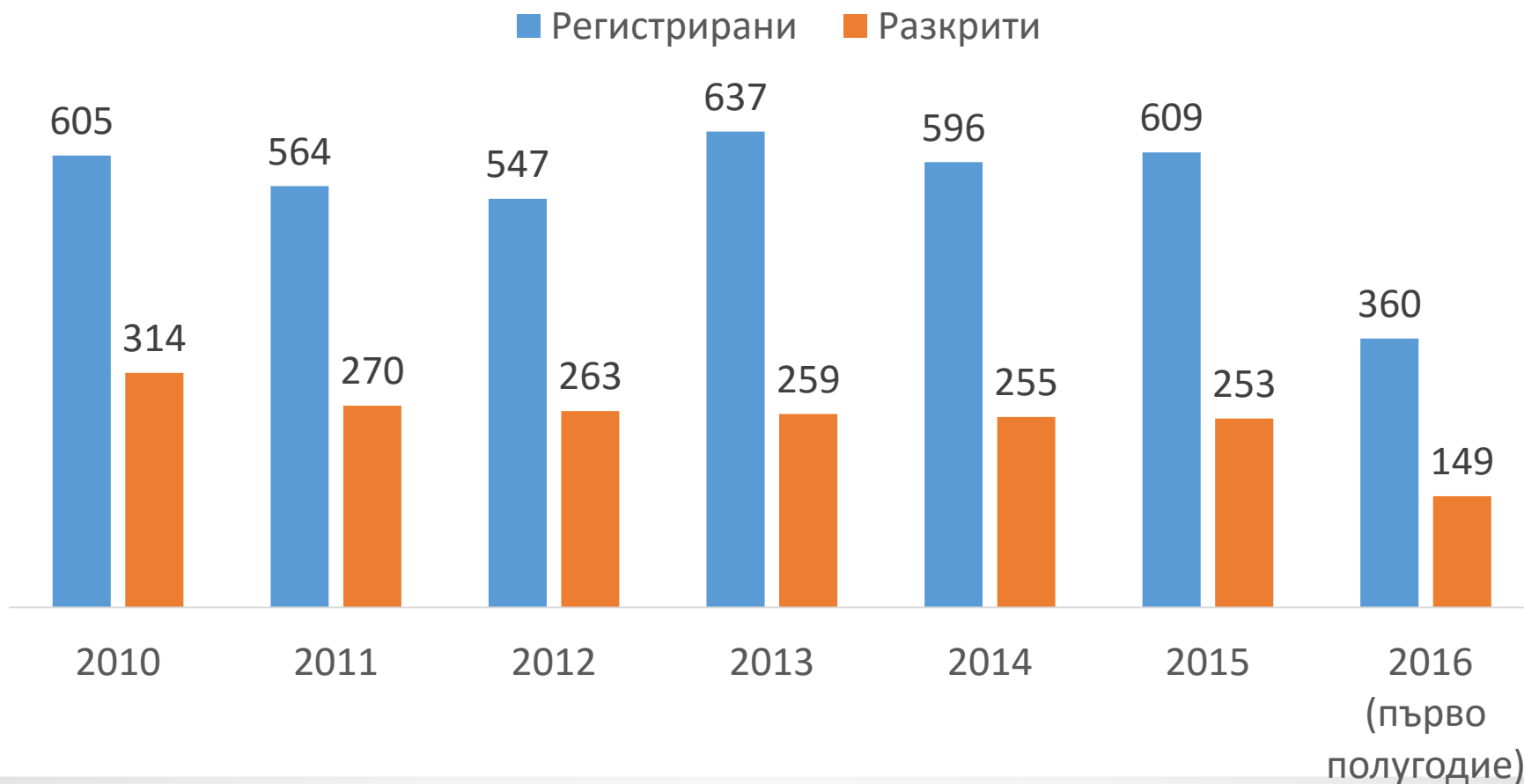
Престъпления от интерес (активна заплаха)

Глава от НК	Чл. НК	Състав
Престъпления против Републиката	108 (1)	Проповядване на фашистка или друга антидемократична идеология или насилствено изменение на установения от Конституцията обществен и държавен строй
	108а	Тероризъм и свързани подготвителни действия
	110	Приготовление към престъпление против Републиката; подготовка на чужденци за извършване на терористични актове в чужбина
Престъпления против равенството на гражданите и против изповеданията	162	Подбуждане към дискриминация, насилие или омраза , насилие срещу другото основани на раса, народност или етническа принадлежност; членуване в организация с цел изв. горните престъпления
	163	Участие в тълпа , събрана за нападение на групи от населението, отделни граждани или техни имоти във връзка с националната, етническата или расовата им принадлежност
	164	Проповядване или подбуждане към дискриминация, насилие или омраза на религиозна основа ; оскверняване на религиозни храмове
	165	Използване на сила или заплашване с цел да се попречи на други свободно да изповядват своята вяра ; принуждаване към участие в религиозни обреди и служби
	166	Образуване на политическа организация на религиозна основа ; използване на религията за пропаганда против държавната власт
Престъпления пр. мира и човеч.	407	Пропаганда за война
Престъпления пр. личността	116(1)1	
	131(1)1	Убийство и телесна повреда по хулигански, расистки или ксенофобски подбуди

Брой регистрирани престъпления против равенството на гражданите и против изповеданията (чл. 162-166 НК)

Причиняване телесна повреда по хулигански, расистки или ксенофобски подбуди (чл. 131, ал. 1, т. 12)

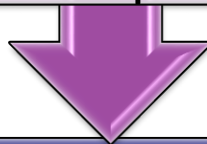
Ситуационна оценка - структура

Основни индикатори (количествени)

Престъпни деяния
(активна заплаха)

Значими прояви
(висок риск)

Подкрепа/одобрение
(потенциален риск)

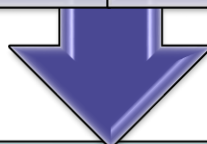
Тематични и допълващи индикатори (качествени)

Крайнодесен/-ляв
екстремизъм

Религиозен
екстремизъм

Активност в
интернет

Профилиране на
основните групи

Анализ на трендове

Краткосрочен

Средносрочен

Дългосрочен

Мониторинг на индикатори за риск от служители на „първа линия“ с цел превенция

Защо мониторинг на индикатори за риск от радикализация?

- **Служителите на първа линия** (полицаи, здравни и социални работници и др.) могат да забележат и регистрират поведение, външни белези и знаци отнасящи се до потенциални процеси и рискове от радикализация – с цел **ранна превенция**.
- Нужда от формулиране на ясни, обективни и наблюдаеми **индикатори за риск в българския контекст**.
- Индикатори наблюдавани от служители на „първа линия“ в Европейските страни/САЩ попадат в следните основни категории: **поведение, външен вид, когнитивни фактори** (идентичност, убеждения, нагласи) – фокус върху индивидуалното ниво.
- Не всички могат да бъдат разпознати от служители на първа линия

Радикализацията като процес: фактори и проявления

ПЪРВОПРИЧИНИ И ДВИЖЕЩИ ФАКТОРИ

Индивидуални уязвимости,
мотивация (подтикващи –
push)

Взаимодействие с
радикализиращи фактори
(външни-притеглящи – pull)

Ситуационни фактори,
катализатори, благоприятна
среда

ПРОЦЕС НА РАДИКАЛИЗАЦИЯ

ПРОЯВЛЕНИЯ

Поведенчески
(с/без насилие)

Когнитивни
(нагласи,
убеждения)

Промяна на
идентичността

Промяна на
външен вид

ВИДИМИ ИНДИКАТОРИ

Пример 1: Великобритания, механизъм за пренасочване 'Channel' – индикатори за уязвимост

1. Взаимодействие с група, кауза или идеология

- Прекарва време с други екстремисти, промяна в стила и външния вид да се впише в групата, поведението е центрирано върху групата, каузата или идеологията, загуба на други интереси; притежание на идеологически материали, символи, опити за рекрутиране

2. Намерение да се нанесе вреда

- Идентифицира обект на заплахата; обвинения
- Говори за важността да се действа сега, за причинената вреда от враждебна група; оправдава нарушенията в името на каузата или идеологията; подкрепя насилие, конспирира и заговорничи

3. Способност да се нанесе вреда

- История на насилие и криминално проявен/а
- Притежава умения, които биха спомогнали за теоризъм (ИТ, инженерство, химикали, военна подготовка)
- Достъп до мрежи, финанси, оборудване

ПРИМЕР 2: Франция – сигнализиращи признаци и индикатори за оценка на риска (индивидуално ниво)

- ◆ Disruption with family, isolation
- ◆ Disruption with old friends
- ◆ Disruption with school
- ◆ New behaviours
- ◆ Behaviour and identity changes
- ◆ Withdrawal
- ◆ Sudden and exclusive interest for a
- ◆ Relation with Internet and social networks: Consumption of sites with a radical or extremist nature

Два въпросника с индикатори, попълвани от Национална полиция:

- За квартални полицаи/охранителна полиция (кратък)
- За териториалните разузнавателни служби (подробен)

ПРИМЕР 3: COPPRA – ръководство за полицейски служители за идентифициране на риск

- Индикатори за потенциални **процеси на радикализация** :
идентичност, идеология, поведение
  - Промяна на имена, облекло, външен вид (бради), татуировки
  - Контакти с екстремистки групи, притежание на пропаганден материал, тайни срещи, промяна в религиозни практики
  - Възхваляване на насилие и жертване; пътувания; открито изразяване на екстремистка гледна точка; участие в радикални демонстрации
  - Социална изолация, промяна на отношение към обичайното обкръжението, малки криминални прояви
- Индикатори за потенциална **терористична дейност** :
промяна на местоживеене, транспорт, валута, документи, други обекти и екипировка, подготовка

Индикатори за риск

КАТАЛИЗАТОРИ:

Виктимизация, конфликт

Личностна криза/ травма

Контакт с рекрутери

Възприемане на
външнополитически
събития (Сирия)

ВИСОК РИСК: Пътуване до рискови държави/зони на конфликт; участие в бойни действия/военна подготовка; закупуване на оръжия, експлозиви

ПРЕДУПРЕДИТЕЛНИ: екстремистка литература, протести с екстремистки каузи, контакт с екстремистки групи, антидемократична риторика, подкрепа за насилие и терористични орг. (вербална)

НАСОЧВАЩИ: скъсване със средата, соц. изолация, промяна в религиозни практики, контакт с идеологически лидер, двуполюсен светоглед, отхвърляне легитимността на властите, изказвания дехуманизиращи опр. групи

Предизвикателства и въпроси

- Оценката на риска чрез индикаторите не може да измери риска с точност риска, а да подпомогне **експертна преценка**
- Нужда от **обучение** за полицейските служители да прилагат индикаторите, мониторингът да стане част от **ежедневните им задачи**
- Риск от **субективно тълкуване** на информация и отчуждаване на целевите групи следствие засилено наблюдение
- **Анализът на риска не може да се ползва като средство за събиране на оперативна/разузнавателна информация**
- Нужда от **механизъм за пренасочване** на уязвимите лица към компетентни органи и интервенции
- Нужда от **координационен механизъм на местно ниво** за реагиране на рискове от страна на различни институции

Благодаря за вниманието!

rositsa.dzhekova@csd.bg

www.csd.bg